

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

گزارش ماهانه تولید صنعتی

با استفاده از اطلاعات شرکتهای بورسی

گزارش ادواری

اردیبهشت ۱۴۰۰

www.mbri.ac.ir

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ

پژوهشکده پولی و بانکی

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

شماره گزارش: MBRI-PR-1405

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش ادواری: ماهانه تولید صنعتی با استفاده از اطلاعات شرکت‌های بورسی

نویسنده: سجاد ابراهیمی

ناظر علمی: حمید زمانزاده

واژگان کلیدی: تولید صنعتی، فروش شرکت‌ها، صادرات محوری، واردات محوری، تغییر در موجودی انبار، محدودیت مالی، سود خالص

تاریخ انتشار گزارش: خرداد ۱۴۰۰

خلاصه مدیریتی

در ادامه روند صعودی تولید در بخش صنعت، شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بوری در اردیبهشت‌ماه سال جاری نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد ۶/۱ درصدی داشته است. مقایسه شاخص تولید در این ماه با شاخص تولید در اردیبهشت ۱۳۹۷ (قبل از اعمال تحریم‌های دور جدید) نشان می‌دهد که علیرغم رشد تولید در دوره‌های اخیر، میزان تولید شرکت‌های صنعتی بوری ۳ درصد کمتر از میزان تولید خود در اردیبهشت ۱۳۹۷ بوده است. لذا می‌توان گفت که در بخش صنعت ظرفیت تولید بلااستفاده وجود دارد که کاهش تحریم‌ها می‌تواند منتج به استفاده از این ظرفیت‌ها شده و باعث رشد تولید این بخش بشود.

برخی از نکات مهم در خصوص رشد تولید صنایع در اردیبهشت‌ماه :

- رشد تولید صنعت خودروسازی مانند دوره‌های گذشته بیشترین اثر مثبت را بر رشد شاخص کل داشته است.
- تولید صنعت محصولات شیمیایی نیز بعد از نه ماه رشد مثبت در اردیبهشت‌ماه رشد منفی را تجربه کرد.
- کمترین رشد تولید در این ماه نیز مربوط به صنعت دستگاه‌های برقی و صنعت ماشین‌آلات و تجهیزات بود که هر دو صنعت تولیدکننده کالاهای سرمایه‌ای بودند.

فهرست مطالب

- ۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه ۳
- ۲- تحلیل موجودی انبار ۵
- ۳- محدودیت مالی و رشد صنعت ۷
- ۴- صادرات و رشد صنعت ۸
- ۵- واردات و رشد صنعت ۹
- ۶- کالاهای واسطه ، مصرفی و سرمایه‌گذاری ۱۰
- ۷- سودآوری در صنایع ۱۱
- پیوست - معرفی شاخص ۱۴

۱- شاخص تولید صنعتی ماهانه

بیش از ۲۵۰ شرکت صنعتی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار و فرابورس که به صورت ماهانه گزارش تولید خود را منتشر می‌کنند بیش از نیمی از تولید کشور را در اختیار دارند. لذا با توجه به بررسی آمار این شرکت‌ها می‌توان وضعیت تغییرات تولید صنعت کشور را رصد کرد. بررسی‌ها نشان می‌دهد که شاخص مستخرج از داده‌های این شرکت‌ها هم‌راستا با شاخص تولید صنعتی کل کشور است. لذا این شاخص در زمانی که شاخص‌های رسمی کل کشور با تاخیر منتشر می‌شوند و تواتر فصلی دارند، می‌تواند جایگزین خوبی برای آنها باشد و وضعیت تغییرات ماهانه صنعت را نشان دهد^۱.

نمودار ۱ روند رشد شاخص تولید صنعتی نسبت به مدت مشابه سال گذشته را از شهریور ۹۷ تا اردیبهشت ماه ۱۴۰۰ نشان می‌دهد. در این نمودار به منظور مقایسه شاخص تولید صنعتی محاسبه شده و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار، روند این دو شاخص به نمایش درآمده است. بر این اساس، رشد تولید صنعتی بعد از اعمال دور جدید تحریم‌های بین‌المللی در سال ۱۳۹۷ منفی شد و این رشد منفی تا فصل سوم ۱۳۹۸ ادامه داشت. تولید صنعتی از فصل چهارم ۱۳۹۸ رشد مثبت را تجربه کرد که این رشد مثبت در طول سال ۱۳۹۹ ادامه داشت و در انتهای سال ۱۳۹۹ به ۵/۴ رسید. در سال ۱۴۰۰ تولید صنعتی کماکان رشد مثبت خود را ادامه داد و در اردیبهشت‌ماه رشد تولید صنعتی شرکت‌های بورسی به ۶/۱ درصد رسیده است. شاخص تولید صنعتی شرکت‌های بورسی (سال پایه ۱۳۹۵) در اردیبهشت ۱۴۰۰ به ۹۹/۵ رسیده که نسبت به قبل از تحریم‌های دور جدید یعنی اردیبهشت ۱۳۹۷ حدود ۳ درصد کاهش داشته و نسبت به سال پایه ۱۳۹۵ نیز اندکی پایین‌تر است. مقایسه شاخص تولید صنعتی مرکز آمار در سال ۱۳۹۹ با سال ۱۳۹۰ نیز نشان می‌دهد که سطح تولید در سال ۱۳۹۹ حدود ۱۰ درصد کمتر از سال ۱۳۹۰ است. این عقب‌گرد در بخش صنعت برای کشوری که منابع و پتانسیل بالایی برای رشد دارد نشان از وضعیت نامطلوب بخش تولید در یک دهه گذشته دارد. از طرف دیگر این آمار نشان دهنده وجود ظرفیت استفاده نشده در صنعت دارد. بدیهی است که کاهش تحریم‌ها و افزایش تقاضای جهانی می‌تواند امکان استفاده از ظرفیت بلااستفاده این بخش را فراهم کند و رشد تولید در این بخش را به همراه داشته باشد.

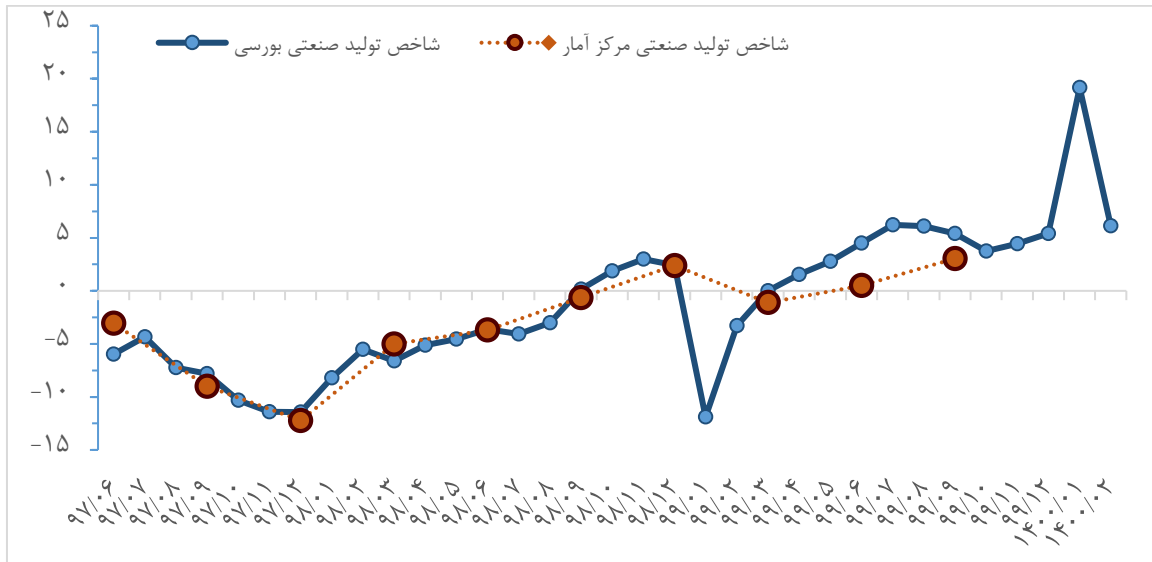
در جدول ۱ رشد تولید صنایع گزارش شده و در نمودار ۲ نیز رشد تولید در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۰ نسبت به مدت مشابه نشان داده شده است. نکات مهمی که از بررسی آمار رشد صنایع در اردیبهشت ماه استخراج می‌شود عبارتند از:

- صنعت خودروسازی که رشد تولید خود را در اسفندماه ۱۳۹۹ به ۱۴/۷ درصد نسبت به مدت مشابه رسانده بود در ادامه روند صعودی در اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰ نسبت به مدت مشابه ۱۵/۴ درصد رشد داشته که بیشترین سهم را در رشد مثبت اردیبهشت داشته است. لازم به ذکر است که تولید صنعت خودروسازی در اردیبهشت‌ماه هنوز ۳۰ درصد نسبت به مدت مشابه در سال ۱۳۹۷ کمتر است.

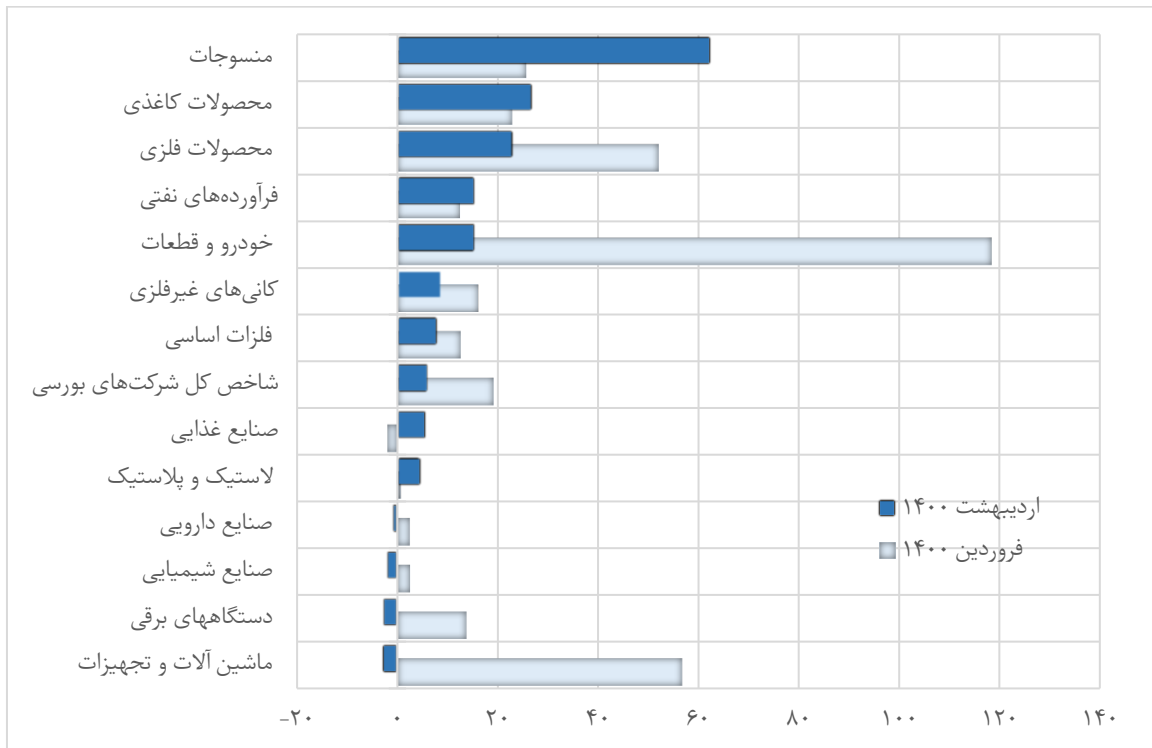
^۱ نحوه شاخص‌سازی از داده‌ها و بررسی سازگاری شاخص مستخرج با داده‌های تولید صنعتی کشور در پیوست آمده است.

- صنعت محصولات شیمیایی که از مردادماه سال گذشته تا فروردین ماه سال جاری رشد مثبتی داشت در اردیبهشتماه رشد تولید منفی را ثبت کرد. سطح تولید این صنعت نیز در اردیبهشتماه سال جاری ۷/۶ درصد کمتر از تولید در اردیبهشتماه ۱۳۹۷ بوده است.
- صنعت ماشین‌الات و تجهیزات و دستگاه‌های برقی که تولیدکننده کالاهای سرمایه‌ای هستند با ثبت رشد منفی حدود ۳ درصد در اردیبهشتماه کمترین رشد تولید را در بین صنایع رقم زده‌اند.

نمودار ۱: رشد شاخص تولید صنعتی بورسی و شاخص تولید صنعتی مرکز آمار ایران (نسبت به مدت مشابه سال قبل)

نمودار ۲: رشد تولید صنایع مختلف در فروردین و اردیبهشت ۱۴۰۰ نسبت به مدت مشابه سال قبل

جدول ۱: نرخ رشد تولید صنایع منتخب (درصد)

رشد اردیبهشت به فروردین	رشد نسبت به دوره مشابه سال قبل		ضریب اهمیت در شاخص کل	
	اردیبهشت ۱۴۰۰	فروردین ۱۴۰۰		
-۱۰/۷	-۲/۱	۲/۵۵	۲۸/۱	صنایع شیمیایی
۴/۶	۷/۹	۱۲/۶	۲۰/۸	فلزات اساسی
-۲۴/۳	۱۵/۴	۱۱۸/۵	۱۳/۸	خودرو و قطعات
۱۱/۶	۵/۶	-۲/۰	۹/۶	صنایع غذایی
-۳/۴	۸/۸	۱۶/۱	۶/۵	کانی‌های غیرفلزی
-۱/۸	-۱/۰	۲/۵	۵/۱	صنایع دارویی
-۲۶/۸	-۲/۹	۱۳/۸	۳/۱	دستگاه‌های برقی
۲۹/۲	۴/۶	۰/۷	۳/۱	لاستیک و پلاستیک
۱۰/۲	-۳/۰	۵۶/۷	۲/۷	ماشین‌آلات و تجهیزات
۷۶/۸	۱۵/۴	۱۲/۵	۲/۳	فرآورده‌های نفتی
۲۹۷/۴	۶۲/۳	۲۵/۷	۱/۹	منسوجات
-۱۳/۸	۲۲/۹	۵۲/۱	۱/۸	محصولات فلزی
۲۴/۹	۲۶/۸	۲۲/۹	۱/۲	محصولات کاغذی
-۲/۲	۶/۱	۱۹/۲	۱۰۰	شاخص کل شرکت‌های بورسی

* ضریب اهمیت صنایع از گزارش تولید صنعتی بانک مرکزی و بر اساس سهم‌های این گزارش بر اساس سال پایه ۱۳۹۵ تنظیم شده است. آمار ارائه شده برای اردیبهشت ۱۴۰۰ مقدماتی است.

در بخش‌های بعدی با بکارگیری آمار موجودی انبار صنایع و همچنین طبقه‌بندی کردن شرکت‌ها بر اساس ویژگی‌های مختلف (مانند درجه وابستگی به صادرات، واردات و وضعیت مالی و ماهیت محصولات) تلاش می‌شود که تغییرات تولید در ماه‌های اخیر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرند.

۲- تحلیل موجودی انبار

برای اینکه تحلیل جامعی از چرایی تغییرات در تولید داشته باشیم، بررسی آمار تولید به تنهایی اکتفا نمی‌کند. بررسی تغییرات در موجودی انبار محصولات، علاوه بر این که تحلیل بهتری از علت تغییرات ارائه می‌دهد چون شاهدی از وضعیت بازار و تقاضا ارائه می‌کند، می‌تواند در پیش‌بینی روند آتی تولید نیز کمک کند. در نمودار ۳ و جدول ۲ تغییر در موجودی انبار محصولات بررسی شده است. منظور از تغییر در موجودی انبار در اینجا تفاوت رشد تولید و فروش است (اگر رشد تولید بیشتر از رشد فروش باشد موجودی انبار در آن دوره افزایش یافته و اگر رشد تولید کمتر از رشد فروش باشد، موجودی انبار کاهش داشته است). روند تغییرات موجودی انبار نشان می‌دهد که اولاً تغییرات در موجودی انبار در مجموع صنایع در سال‌های اخیر عموماً زیر ۳ درصد از تولید است. دوم اینکه با توجه به تحریم‌های بین‌المللی و اینکه بسیاری از صنایع در زیر ظرفیت اسمی خود تولید می‌کنند، می‌توان این فرضیه را مطرح کرد که مهم‌ترین بازدارنده رشد تولید در بین صنایع محدودیت در تقاضای داخلی و

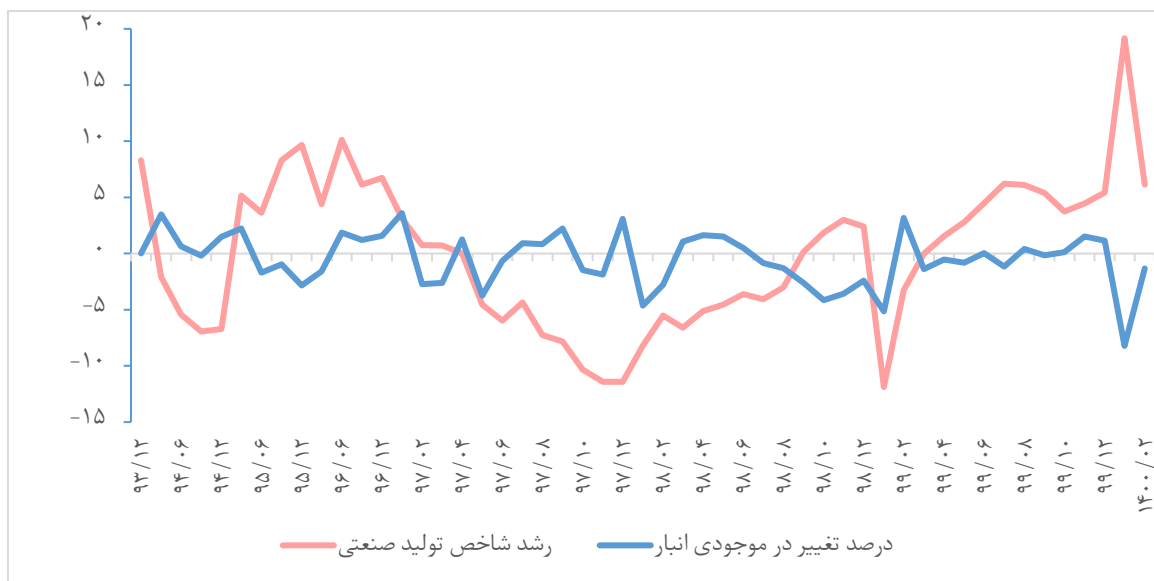
خارجی است. از این رو بهبود در تقاضا می‌تواند محرک رشد تولید به حساب بیاید. در برهه‌های زمانی که محدودیت تقاضا وجود دارد و ظرفیت مازاد تولید در بخش عرضه وجود دارد روند رشد تولید و تغییرات موجودی انبار در خلاف جهت هم خواهد بود. به این معنی که چون تغییرات رشد تولید ریشه در افزایش تقاضا دارد و افزایش تقاضا از طریق کاهش موجودی انبار نیز خود را نشان می‌دهد. از این رو همان‌طور که در نمودار ۳ نیز مشخص است کاهش و افزایش نمودار رشد تولید صنعتی و تغییرات موجودی انبار در دوره‌های اخیر در خلاف جهت همدیگر بوده است. در ماه‌های اخیر رشد مثبت همزمان با کاهش موجودی انبار شد که نشان می‌دهد تقاضای محصولات صنعتی بهبود پیدا کرده و رشد فروش از رشد تولید پیشی گرفته است.

البته زمانی که شوکی منفی بخش عرضه تولید و فروش را تحت تاثیر قرار دهد، در دوره‌های اولیه با وجود اینکه رشد تولید را کاهش می‌دهد، رشد فروش را تحت تاثیر قرار نمی‌دهد و همین امر باعث کاهش موجودی انبار محصولات نهایی می‌شود. از این رو زمانی که کاهش رشد تولید با کاهش موجودی انبار همراه باشد می‌توان گفت که شوک وارد شده از بخش عرضه است و عامل اصلی متوقف کننده رشد را باید از سمت عرضه جستجو کرد. نمونه این مورد کاهش تولید فروردین ماه سال ۹۹ بوده که ریشه در تعطیلی واحدهای صنعتی و بخش عرضه داشت و موجودی انبار و تولید با هم کاهش داشتند. همچنین موجودی انبار و تولید صنایع از فروردین تا تیرماه ۱۳۹۹ هر دو روند افزایشی داشتند که نشان از برطرف شدن مشکل عرضه دارد. همان‌طور که در نمودار ۳ مشخص است، از تیر ۱۳۹۹ تا اسفند ۱۳۹۹ رشد تولید و فروش کمتر از ۱ درصد با هم اختلاف داشتند این نکته نشان می‌دهد که شوک غیرقابل پیش‌بینی عمده‌ای بر سمت تقاضا و یا عرضه محصولات صنعتی در ماه‌های اخیر وارد نشده است. در فروردین و اردیبهشت ماه تغییر در موجودی انبار شرکت‌های صنعتی تحت تاثیر تغییر قابل توجه استراتژی فروش شرکت‌های خودروساز قرار گرفت. از مرداد ماه ۱۳۹۹ تا اسفند ۱۳۹۹ به طور متوسط در هر ماه ۱۲/۸ درصد از تولید صنعت خودروسازی به موجودی انبار اضافه می‌شد در اردیبهشت ماه سال جاری رشد فروش حدود ۲۷ درصد بیشتر از تولید بوده است که به معنی کاهش موجودی انبار انباشته شده در ماه‌های قبلی است.

همان‌طور که در جدول ۲ مشخص است صنایع محصولات شیمیایی که در ماه آخر سال ۱۳۹۹ کاهش در موجودی انبار داشته در فروردین افزایش موجودی انبار (به میزان ۱/۲ درصد از تولید فروردین) را تجربه کرده است که همین امر نشانه‌های کمبود تقاضا در بازار و کاهش تولید این صنعت در اردیبهشت ماه را می‌داد که به همین صورت نیز محقق شد و رشد تولید این صنعت در اردیبهشت نسبت به مدت مشابه کاهش یافت. در اردیبهشت‌ماه نیز این صنعت با افزایش موجودی انبار مواجه شد و کاهش فروش بیشتر از کاهش تولید بوده است که به این معنی است که ممکن است رشد منفی این صنعت در ماه‌های آتی نیز ادامه داشته باشد. در صنعت فلزات اساسی از اردیبهشت ماه تا بهمن ماه ۱۳۹۹ رشد فروش محصولات کمتر از رشد تولید در این صنعت بود.

جدول ۲: تغییرات در موجودی انبار در صنایع منتخب (درصد)

اردیبهشت ۱۴۰۰	سه ماهه منتهی به اردیبهشت ۱۴۰۰	یکساله منتهی به اردیبهشت ۱۴۰۰	
۸/۶	۳/۹	-۲/۳	صنایع شیمیایی
۴/۱	۰/۹	۲/۳	فلزات اساسی
-۲۶/۹	-۲۷/۳	-۰/۵	خودرو و قطعات
۰/۶	۱/۴	۲/۲	صنایع غذایی
۱/۷	۰/۱۶	-۱/۵	کانی‌های غیرفلزی
۵/۶	۹/۶	۰/۴	صنایع دارویی
-۱/۳	-۲/۸	-۰/۹	درصد تغییر کل در موجودی انبار

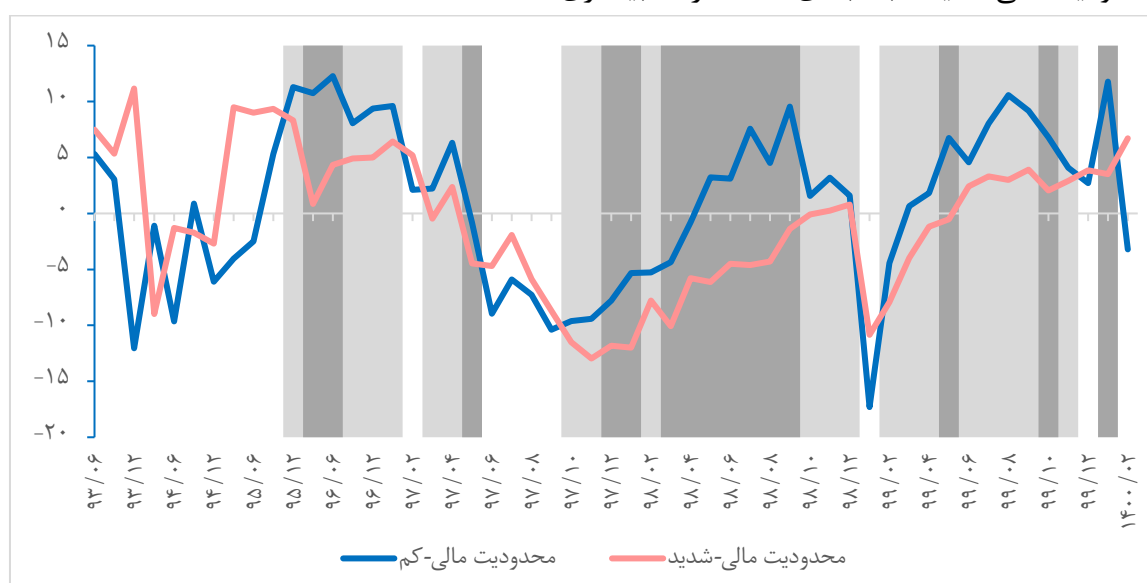
نمودار ۳: تغییر در موجودی انبار و رشد در شاخص تولید صنعتی بوری (درصد)

۳- محدودیت مالی و رشد صنعت

در اقتصاد ایران محدودیت نقدینگی در صنایع همواره از اصلی‌ترین مشکل‌های تولید برشمرده شده است. البته محدودیت مالی برای همه شرکت‌ها به یک اندازه نیست و در برخی شرکت‌ها شدیدتر و در برخی شرکت‌ها محدودیت مالی کم‌رنگ‌تر است. در این بخش از گزارش شرکت‌ها بر اساس شاخص محدودیت به دو گروه با محدودیت مالی شدید و با محدودیت مالی خفیف تقسیم شده‌اند.^۲ سپس روند رشد تولید این دو گروه با هم مقایسه شده است. در بازه‌هایی که رشد شرکت‌های با محدودیت مالی بیشتر پایین‌تر است می‌توان گفت که فشار محدودیت مالی بر رشد تولید بیشتر از سایر دوره‌ها است. این مقایسه در نمودار ۴ نشان داده شده است و مناطق هاشور خورده نشان دهنده دوره‌هایی است که محدودیت مالی نقش محدودکننده در رشد تولید داشته است.

^۲ شاخص محدودیت مالی استفاده شده در اینجا از مطالعه Whited & Wu (2006) استخراج شده است که پارامترهای آن برای اقتصادی ایران توسط مطالعه محمودزاده و همکاران (۱۳۹۶) محاسبه شده است.

همچنین هاشور پررنگ نمودار نشان دهنده این است که محدودیت مالی نقش عمیق تری در کاهش تولید داشته (و همبستگی بین محدودیت مالی و رشد منفی تولید بالاتر بوده) است. بر اساس این نمودار در دو سال اخیر تقریباً در تمام دوره‌ها (بجز فروردین ۱۳۹۹ که شوک کرونا تغییرات تولید را توضیح می‌دهد) رشد شرکت‌هایی که محدودیت مالی شدیدتری داشتند کمتر از رشد سایر شرکت‌ها بوده است. در برخی برهه‌های زمانی مانند خرداد تا آذر ۱۳۹۸ این محدودیت اثر شدیدتری بر رشد تولید داشته است. در آبان تا دی‌ماه ۱۳۹۹ نیز مجدداً این اختلاف قابل توجه شده است. البته این اختلاف در ماه‌های بهمن و اسفند به حداقل رسیده است. در اردیبهشت‌ماه نیز محدودیت مالی عامل تفاوت در رشد تولید بین شرکت‌ها نبوده و حتی شرکت‌هایی که در گروه با محدودیت مالی شدید طبقه بندی شده‌اند رشد بیشتری داشته‌اند.

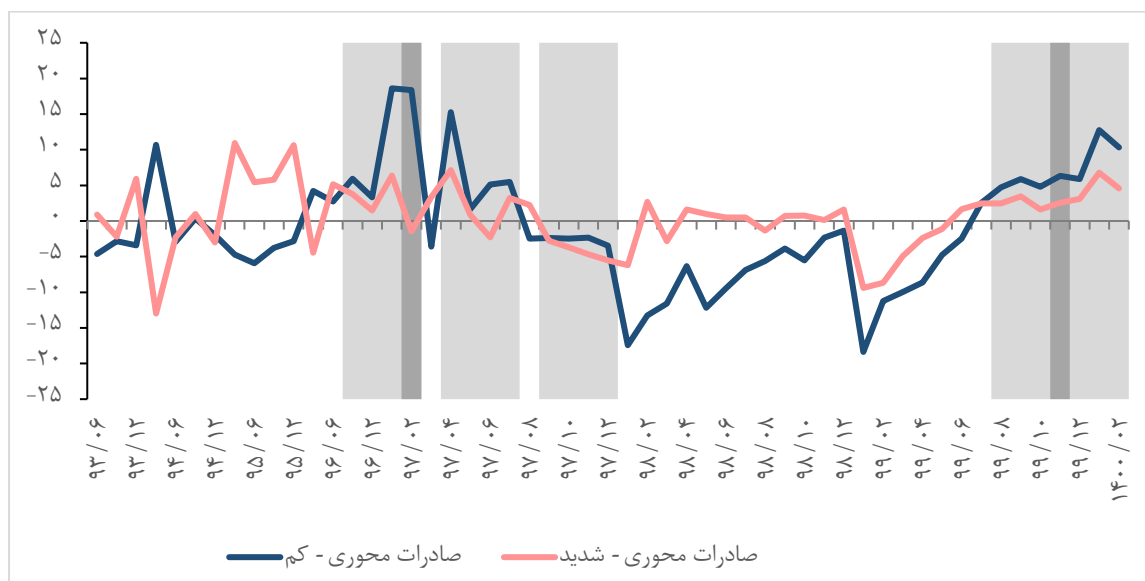
نمودار ۴: رشد تولید در شرکت‌های با محدودیت مالی شدید و کم (درصد)

توضیح: قسمت‌های هاشور کمرنگ خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های با محدودیت مالی شدید کمتر از سایر شرکت‌های با محدودیت مالی خفیف‌تر بوده است و در آن دوره‌ها تامین مالی مانع بالقوه رشد تولید بحساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت مالی عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین محدودیت مالی و رشد بیشتر است).

۴- صادرات و رشد صنعت

رشد تولید در برخی صنایع به شدت به بازار صادراتی وابسته است. از این رو تغییرات فرآیندها و رویه‌های صادراتی و گسترده یا محدود شدن بازار صادراتی یکی از عواملی است که بخشی از تغییرات در تولید را توضیح می‌دهد. بمنظور بررسی اثر صادرات بر رشد تولید، شرکت‌ها بر اساس درجه صادرات محوری به دو گروه تقسیم شده است (ملاک در اینجا درصد محصول صادراتی به کل فروش در هر شرکت بوده است). در نمودار ۵ رشد تولید این دو گروه مقایسه شده است. بر اساس این نمودار از ابتدای سال ۱۳۹۸ که روند رو به افزایشی رشد تولید صنعتی شروع شد تا مهرماه ۱۳۹۹ همواره رشد شرکت‌های صادراتی از شرکت‌های غیرصادراتی بیشتر بوده است و در واقع به‌نوعی محرک افزایش رشد در این بازه زمانی را می‌توان صادرات و شرکت‌های صادرات محور دانست. از آبان ماه

سال گذشته تا اردیبهشت ماه سال جاری برخلاف دوره قبلی رشد تولید صنایع صادرات محور از رشد تولید سایر صنایع پایین تر بوده است.

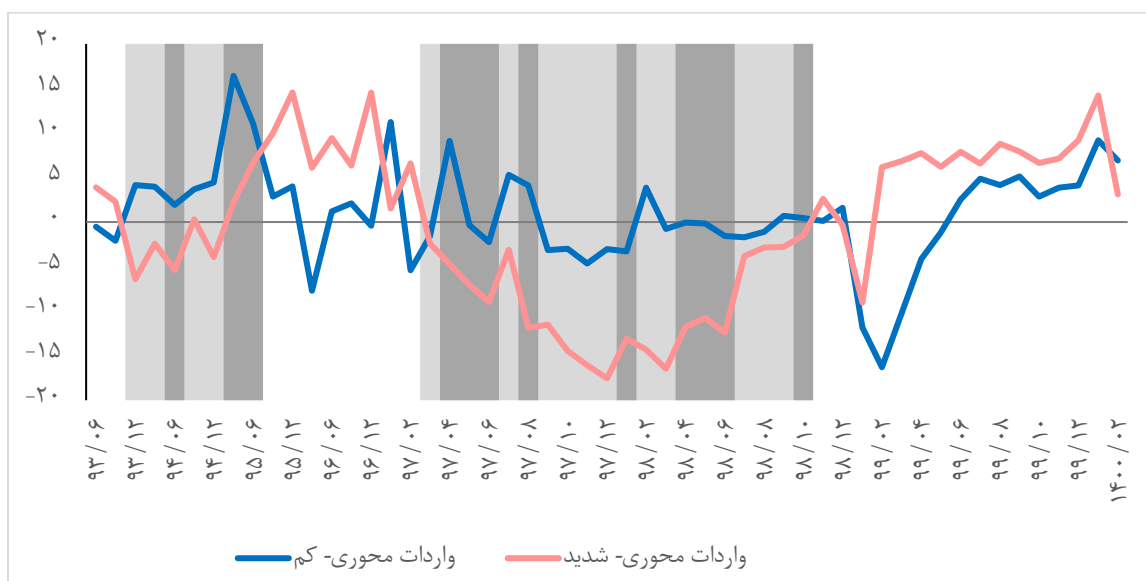
نمودار ۵: رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

توضیح: قسمت‌های هاشور کم‌رنگ‌خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های صادرات محور پایین‌تر از سایر شرکت‌های وابستگی کمتر به صادرات بوده است و در آن دوره‌ها موانع صادراتی مانع بالقوه رشد تولید بحساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت صادرات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به صادرات و رشد بیشتر است).

۵- واردات و رشد صنعت

چون درجه وابستگی به واردات در بین صنایع و حتی شرکت‌های مختلف، متفاوت است، بدیهی است که مشکلی مانند تحریم که واردات را مختل می‌کند بر روی صنایع وابسته‌تر اثر بیشتری دارد. برای اینکه اثر واردات بر رشد تولید صنایع مشخص شود شرکت‌ها بر اساس درجه وابستگی به واردات (در اینجا نسبت نهاده‌های وارداتی به تولید تعریف شده است) به دو گروه واردات محور شدید و واردات محور کم تقسیم شده‌اند و رشد تولید در این دو گروه در دوره‌های مختلف با هم مقایسه شده است که نتیجه آن در نمودار ۶ نمایش داده شده است. بر اساس این نمودار در ماه‌های گذشته تفاوت رشد شرکت‌های واردات محور با سایر شرکت‌ها قابل ملاحظه بوده و کاهش رشد تولید صنعتی در ماه‌های قبل عمدتاً ناشی از کاهش رشد تولید شرکت‌های واردات محور بوده است. به گونه‌ای که در شهریور ماه شرکت‌های واردات محور رشد منفی ۱۲/۴ درصدی داشته و شرکت‌های غیرواردات محور تنها منفی ۱/۵ درصد بوده است. اما در مهرماه این شکاف رشد کاهش یافته و رشد شرکت‌های واردات محور در این ماه به طور متوسط تنها ۵/۵ درصد کمتر از سایر شرکت‌ها بوده است و این اختلاف در دی ماه به ۱/۵ درصد رسیده است و در بهمن ماه بعد از بیش از یک سال و نیم رشد تولید شرکت‌های واردات محور از رشد تولید شرکت‌های دیگر بیشتر شده است. از این رو می‌توان گفت که شرکت‌ها توانسته‌اند خود را با محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها وفق دهند و تولیدات بر پایه واردات روند مثبتی داشته باشد. از اینرو می‌توان گفت که در ماه‌های اخیر محدودیت‌های وارداتی مانع اصلی برای رشد تولید صنعتی نبوده است و متوسط رشد دو گروه شرکت با

وابستگی شدید به واردات و سایر شرکت‌ها در زمستان ۹۸ کمتر از ۲ درصد بوده است. شوک به تولید ناشی از شیوع کرونا در شرکت‌های واردات محور اثر کمتری نسبت به سایر شرکت‌ها داشته است. به گونه‌ای که در فروردین ماه ۹۹ تولید در شرکت‌هایی که واردات محورتر بوده‌اند کمتر کاهش داشته است. در تمام ماه‌های سال ۱۳۹۹ رشد تولید شرکت‌های واردات محور از رشد تولید شرکت‌هایی که وابستگی کمتری به واردات دارند (یا وابستگی ندارند) بیشتر بوده است. در اسفندماه این اختلاف بیشتر نیز شده است و در حالی که شرکت‌های کمتر وابسته به واردات روند رشد با ثباتی داشته‌اند شرکت‌های واردات محور روند رشد صعودی را تجربه کرده‌اند. در اردیبهشت‌ماه سال ۱۴۰۰ بعد از بیش از یک سال که رشد شرکت‌های واردات محور بیشتر از سایر شرکت‌ها بوده، این روند تغییر کرده و در حالی که رشد شرکت‌های واردات محور ۳/۱ درصد بوده رشد شرکت‌های غیر وابسته به واردات از رشد شرکت‌های واردات محور پیشی گرفته و به ۶/۹ درصد رسیده است.

نمودار ۶: رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات در مقایسه با سایر شرکت‌ها (درصد)

توضیح: قسمت‌های هاشور کم‌رنگ خورده دوره‌هایی را مشخص می‌کند که رشد تولید در شرکت‌های وابسته به واردات پایین‌تر از سایر شرکت‌های با وابستگی کمتر به واردات بوده است و در آن دوره‌ها موانع وارداتی مانع بالقوه رشد تولید به حساب می‌آید و دوره‌هایی که هاشور پررنگ خورده اثر محدودیت واردات عمیق‌تر است (همبستگی منفی بین وابستگی به واردات و رشد بیشتر است).

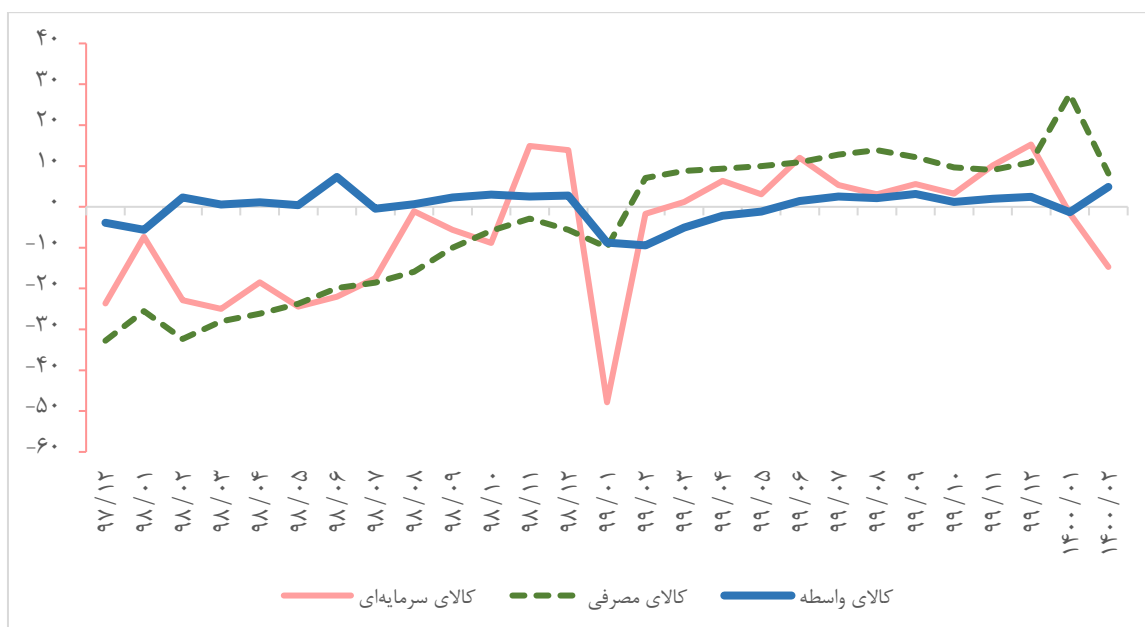
۶- کالاهای واسطه، مصرفی و سرمایه‌گذاری

تولید صنایع را می‌توان بر اساس ماهیت و کارکرد محصولات به سه گروه کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای تقسیم کرد. از آنجایی که عوامل اثرگذار بر روی این کالاها با همدیگر متفاوت است، طبیعی است که روندهای متفاوتی داشته باشند. از این رو بررسی تولیدات در این طبقه‌بندی‌ها می‌تواند به درک عوامل موثر بر روند تغییرات تولید کمک کند. نمودار ۷ روند رشد تولید کالاهای مصرفی، واسطه‌ای و سرمایه‌ای را در سال ۹۷ و ۹۸ نشان می‌دهد. بر اساس این نمودار بیشترین کاهش تولید مربوط به کالاهای نهایی (مصرفی و سرمایه‌ای) بوده است و تولید کالاهای واسطه‌ای در این دوره کاهش به مراتب کمتری را تجربه کرده است. دو دلیل برای افت بیشتر تولید کالاهای نهایی وجود دارد. اول این که این محصولات عموماً واردات محور بوده و وابستگی به واردات در

بین این محصولات بیشتر از محصولات واسطه‌ای است. ثانياً بازار هدف محصولات واسطه‌ای عمدتاً صادراتی هستند و از آنجا که رشد صادرات با افزایش نرخ ارز صرفه بیشتری نیز داشته است، طبیعی است که کاهش تولید در محصولات واسطه‌ای به اندازه محصولاتی که بازار هدف آنها داخلی است باشد. روند کاهش تولید در سال ۹۷ در کالاهای مصرفی به مراتب بیشتر از کالاهای سرمایه‌ای است. البته بازگشت نمودار کاهشی رشد کالاهای مصرفی نیز در سال ۹۸ سریع‌تر بوده است. از طرف دیگر از اردیبهشت ۹۹ به بعد رشد تولید کالاهای نهایی (از جمله مصرفی و سرمایه‌ای) به دلیل محدودیت‌های وارداتی (ناشی از تحریم‌ها) و رشد نرخ ارز (که منجر به ارزان‌تر شدن کالاهای داخلی نسبت به کالاهای وارداتی شده است)، بیشتر از رشد کالاهای واسطه‌ای بوده است.

در اردیبهشت ماه رشد شاخص تولید کالاهای مصرفی و سرمایه‌ای نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب به ۸/۱ و ۱۴/۷ - درصد بوده در حالی که رشد شاخص تولید کالاهای واسطه ۴/۹ درصد بوده است. نکات زیر در بررسی روند رشد تولید این گروه‌ها قابل توجه است:

- رشد تولید کالاهای مصرفی از ابتدای سال ۱۳۹۹ تقریباً در تمام ماه‌ها بیشتر از گروه‌های دیگر بوده است.
- تولید کالاهای سرمایه‌ای که در اسفند سال ۱۳۹۹ رشد بالای ۱۰ درصد داشته در سال جدید روند کاهشی آغاز کرده و فروردین و اردیبهشت رشد منفی ثبت کرده است. رشد تولید کالاهای سرمایه‌ای در ۱۰ ماهه پایانی سال ۱۳۹۹ مثبت بوده است.
- رشد تولید کالاهای واسطه در اردیبهشت ماه بیشتر از رشد این گروه در یک سال اخیر بوده است.

نمودار ۷: رشد تولید کالاهای واسطه‌ای، مصرفی و سرمایه‌ای (درصد) نسبت به مدت مشابه سال قبل

۷- سودآوری در صنایع

اگرچه سودآوری در شرکت‌ها و صنایع مسئله مالی به حساب می‌آید ولی باید به این نکته توجه کرد که برای تداوم تولید و پایداری رشد در صنایع داشتن حاشیه سود مطمئن از الزامات به‌شمار می‌آید. در جدول ۳ وضعیت سودآوری شرکت‌های تولید بارس در بازه‌های عملکردی سال ۹۸، شش ماهه ۹۹ و نه ماهه ۹۹ بررسی شده است.

بر اساس این آمار از میان ۴۳۹ شرکت که اطلاعات آنها در دسترس بوده در سال ۹۸ معادل ۵۱ شرکت زیان ده وجود داشته که این تعداد نسبت به سال ۹۷ (در بین همین شرکت‌ها)، ۱۲ واحد کاهش داشته است. البته در شش ماهه ۹۹ از ۴۴۱ شرکت ۵۷ شرکت زیان ده وجود داشته که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۳ شرکت از تعداد شرکت‌های زیان ده کمتر شده است. همچنین در نه ماهه ۱۳۹۹ از ۴۱۷ شرکت که صورت‌های مالی مربوطه را منتشر کردند ۴۳ شرکت زیان ده وجود داشته است که نشان می‌دهد که تعداد شرکت‌های زیان ده نسبت به مدت مشابه سال قبل ۲۸ شرکت کاهش پیدا کرده است. نکته قابل توجه کاهش محسوس شرکت‌های زیان ده در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال قبل است.

آمار دیگری که در این جدول ارائه شده رشد سود خالص اسمی است. اگرچه رشد سود اسمی عمدتاً ناشی از رشد قیمت‌ها است، اما مقایسه آن با رشد قیمت‌ها می‌تواند وضعیت سودآوری صنایع را مشخص کند. بر اساس آمار مجموع سود ۴۳۹ شرکت بورسی در سال ۹۸ نسبت به سال قبل ۵۶/۸ درصد رشد داشته است. سود اسمی شرکت‌ها در سه ماهه اول، دوم و سوم سال ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل به ترتیب ۲۰/۶، ۶۸ و ۱۱۳ درصد افزایش داشته است. روند افزایشی نرخ رشد سود در سه ماهه ۱۳۹۹ نشان از بهبود وضعیت شرکت‌ها از منظر سودآوری دارد. لذا افزایش در تولید که در ماه‌های ۱۳۹۹ در بخش صنعت اتفاق افتاده است با افزایش سود شرکت‌ها همراه شده است.

برای اینکه مشخص شود رشد سود در کدام صنایع بیشتر بوده است در جدول ۳ عملکرد سودآوری شرکت‌ها به تفکیک صنایع نیز آورده شده است. در بین صنایع مهم مانند سنوات اخیر شرکت‌های خودروسازی و ساخت قطعات بدترین وضعیت را از نظر سودآوری دارند؛ به صورتی که تنها صنعتی هست که جمع سود خالص شرکت‌های آن منفی می‌شود و از مجموع ۳۶ شرکت در بازه سال ۱۳۹۸ و شش ماهه ۱۳۹۹ ۱۰ شرکت زیان ده در این صنعت فعالیت می‌کنند. البته زیان اسمی این صنعت در سال ۱۳۹۹ نسبت به سال ۱۳۹۸ بیشتر هم شده است و نشان از وضعیت نامناسب شرکت‌های این صنعت دارد. از طرف دیگر صنایعی که صادرات محور بوده‌اند مانند صنعت فلزات اساسی و صنعت محصولات شیمیایی با رشد نرخ ارز در پاییزماه رشد سودآوری قابل توجهی داشتند. سود تجمیع شده شرکت‌های فعال در صنعت فلزات اساسی در نه ماهه ۱۳۹۹ نسبت به مدت مشابه سال قبل بیش از ۱۳۴ درصد رشد داشته است و سود شرکت‌های شیمیایی هم در این بازه نسبت به مدت مشابه سال ۱۰/۶ درصد رشد داشته است. در تمامی صنایع تعداد شرکت‌های زیان ده در نه ماهه ۱۳۹۹ نسبت به نه ماهه ۱۳۹۸ کاهش داشته است.

در مجموع با توجه به رشد اسمی سود خالص شرکت‌ها و تعداد شرکت‌های زیان ده می‌توان گفت که شرکت‌ها از منظر سودآوری در سال ۱۳۹۹ وضعیت بهتری نسبت به سال ۱۳۹۸ دارند.

جدول ۳: بررسی وضعیت سودآوری در صنایع بورسی

عملکرد نه ماهه ۹۹			عملکرد شش ماهه ۹۹			عملکرد دوازده ماهه ۹۸			
رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	رشد اسمی سود (درصد)	تعداد شرکت‌های زیان‌ده	تعداد کل شرکت‌ها	
۱۱۳	۴۳(-۲۸)	۴۱۷	۶۸	۵۷(-۲۳)	۴۴۱	۵۶/۸	۵۱(-۱۲)	۴۳۹	کل
-۶/۹	۹(-۶)	۳۶	-۵/۶	۱۰(-۶)	۳۶	۵۴/۵	۱۰(-۳)	۳۶	خودروسازی و قطعات
۱۰/۱/۶	۴(-۴)	۵۳	۴۸/۳	۹(-۳)	۵۸	۴۲/۸	۱۰(-۱)	۵۳	شیمیایی
۷۱/۶	۱(-۱)	۴۱	۸۰	۱(-۲)	۴۲	۱۰/۱	۰(-۱)	۴۳	دارویی
۱۲۶/۷	۴(-۱)	۳۸	۱۸۰	۴(۰)	۳۹	۹۰/۸	۵(۰)	۳۸	محصولات غذایی
۱۳۴/۷	۲(-۵)	۳۷	۶۶	۲(-۵)	۳۷	۴۱/۶	۱(-۵)	۳۷	فلزات اساسی
۸۱/۶	۰(-۱)	۸	۱۱/۳	۰(۰)	۱۳	-۲۳/۸	۱(۰)	۱۳	فرآورده‌های نفتی

توضیح: منظور از تعداد کل شرکت‌ها، تعداد شرکت‌هایی که در دوره مورد بررسی و دوره مشابه سال قبل اطلاعاتشان در دسترس بوده است. اعداد مثبت (منفی) داخل پرانتز در ستون تعداد شرکت‌های زیان‌ده نشان می‌دهد که نسبت به دوره مشابه سال قبل چه تعداد به شرکت‌های زیان‌ده اضافه (کم) شده است. به طور مثال در سال ۹۸ از بین ۴۳۹ شرکت، ۵۱ شرکت سود منفی داشته‌اند که تعداد این شرکت‌ها نسبت به دوره گذشته ۱۲ واحد کاهش داشته است.

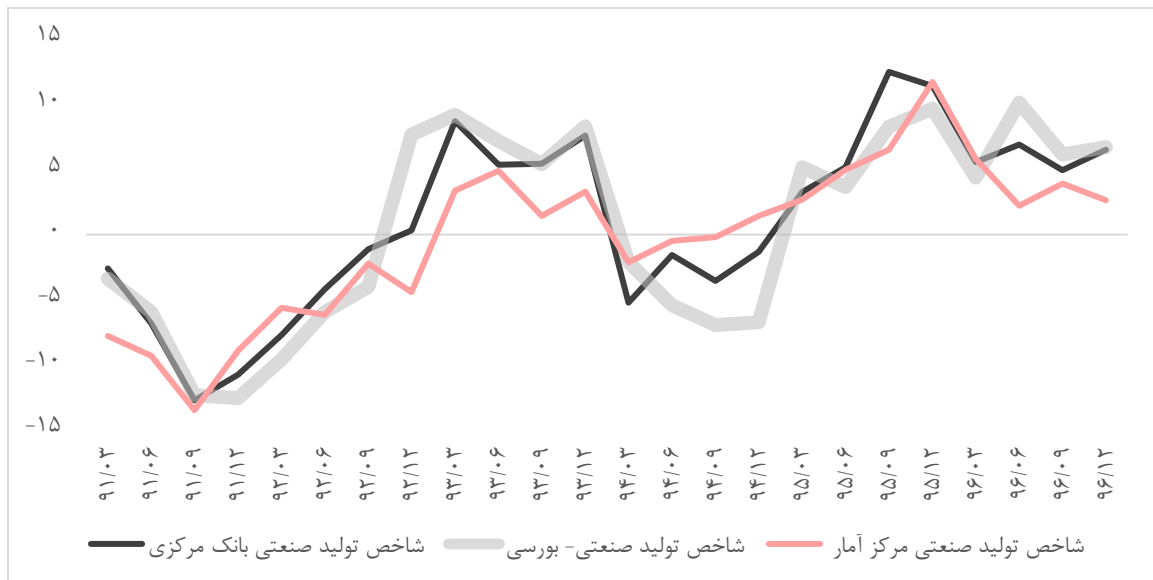
پیوست - معرفی شاخص

تولید صنعتی به عنوان موتور رشد اقتصادی و محرک تولید در سایر بخش‌ها در نظر گرفته می‌شود. از این رو در بررسی وضعیت اقتصاد کشورهای مختلف، شاخص تولید صنعتی از اهمیت بالایی برخوردار است. در بیشتر کشورها به‌منظور آگاهی از روند تغییرات بخش حقیقی و اتخاذ سیاست‌های متناسب با شرایط، رصد کردن به‌روز تغییرات بخش صنعت و معدن (باتوجه به جایگاهی که دارد) در اولویت تهیه آمار قرار دارد. بدین منظور در کشورهایی که از لحاظ تهیه و تولید پیشرفته هستند شاخص تولید صنعتی^۳ به صورت ماهانه تهیه شده که روزآمدترین شاخصی است که از وضعیت بخش حقیقی اقتصاد منتشر می‌شود.

در ایران آمارهای بخش صنعت توسط دو نهاد بانک مرکزی و مرکز آمار ایران منتشر می‌شود. بانک مرکزی ضمن این که اطلاعات ارزش افزوده بخش صنعت را در حساب‌های ملی به صورت فصلی گزارش می‌کند، گزارش مربوط به کارگاه‌های بزرگ صنعتی را نیز با تواتر فصلی منتشر می‌کند. همچنین مرکز آمار ایران نیز نتایج آمارگیری از کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر را به‌طور سالانه و فصلی منتشر می‌کند. مهم‌ترین ضعف این آمارها به‌روز نبودن اطلاعات منتشره (وقفه چندین دوره‌ای در انتشار داده‌ها و بعضاً متوقف شدن انتشار آنها) و نداشتن تواتر ماهانه است. لذا با توجه به مساله کمبود اطلاعات روزآمد در مورد این بخش و نبود شاخصی که عملکرد بخش حقیقی اقتصاد و بخش صنعت را با وقفه‌ای کمتر و تواتر بالاتر نشان دهد، در این سری گزارش‌ها با استفاده از اطلاعات شرکت‌های صنعتی بورسی (که اطلاعات تولید و فروششان را در به صورت ماهانه و با وقفه چند روزه از انتهای ماه در بورس منتشر می‌کنند) شاخصی از وضعیت تولید صنعتی در کشور ارائه می‌شود. البته با توجه به بررسی‌های انجام شده و تطبیق دادن این شاخص با شاخص تولید صنعتی بانک مرکزی که به صورت فصلی منتشر می‌شود، مشخص شده است که این شاخص به خوبی می‌تواند در وقفه انتشار این شاخص رسمی، شاخص جایگزین مناسبی برای آن باشد. نمودار ۸ رشد شاخص محاسبه شده با رشد شاخص^۴ تولید صنعتی کارگاه‌های بزرگ بانک مرکزی با هم مقایسه شده است. همان‌طور که مشخص است در بسیاری از دوره‌ها تطابق بسیار بالایی دارند و در تمام دوره‌ها جهت تغییرات نیز یکسان است.

^۳- Industrial Production Index

^۴ رشد در نظر گرفته شده در اینجا رشد فصل نسبت به فصل مشابه سال قبل است.

نمودار ۸: رشد شاخص تولید صنعتی بورسی و شاخص تولید صنعتی بانک مرکزی نسبت به مدت مشابه سال قبل

از این رو سه مزیت عمده را می‌توان برای این شاخص برشمرد:

۱. تطابق قابل قبول با آمارهای رسمی
۲. قابلیت به روز کردن ماهانه شاخص و تهیه آن دو هفته بعد از اتمام ماه
۳. قابلیت تحلیل‌های عمیق‌تر بر روی زیر اجزای بخش تولید و تحلیل چرایی تغییرات (باتوجه به اینکه این شاخص به اطلاعات غنی مالی و اقتصادی شرکت‌های بورسی متصل است)

این موارد باعث می‌شود که به این شاخص را به عنوان راهنمایی برای سیاست‌گذار یا تصمیم‌گیر اقتصادی قلمداد کنیم. اهمیت این شاخص به روز برای اقتصاد ایران که تحولات اقتصادی و سیاسی بسیاری دارد بیشتر خواهد بود. چون بازخورد شوک‌های وارده به اقتصاد ایران و واکنش‌های سیاست‌گذاران باید در تواتر کمتر از فصل مورد رصد قرار گیرد ولی آمار رسمی بخش حقیقی به صورت فصلی و با تاخیر ارائه می‌شود.

نحوه محاسبه شاخص و فرآیندهای آماری آن از استخراج داده‌ها تا بکارگیری آن در قالب این گزارش نمی‌گنجد و در فایل‌های تکمیلی ارائه خواهد شد. اما به صورت کلی می‌توان به مراحل زیر اشاره کرد:

✓ جمع‌آوری داده‌ها

بر اساس دستورالعمل جدید نحوه افشای اطلاعات از سوی ناشران بورسی و فرابورسی که در تاریخ ۲۹ آذر ماه ۱۳۹۶ ابلاغ شد و از تاریخ ۹ دی ماه ۱۳۹۶ لازم الاجرا شده است نحوه گزارش‌دهی شرکت‌های بورسی تغییر کرده است و شرکت‌های تولیدی موظف شدند که به گزارش ماهانه فعالیت خود را (که شامل عملکرد تولید و فروش به تفکیک اقلام محصولات می‌شود) به وقفه ۵ روز کاری از انتهای ماه منتشر کنند. با توجه به بررسی‌های انجام شده شرکت‌هایی که در ماه‌های اخیر اقدام به انتشار کرده‌اند بیش از ۲۲۰ شرکت هستند که بر اساس آمار سال ۱۳۹۵ ارزش تولیدات آنها معادل ۴۶ درصد از ارزش تولیدات کارگاه‌های بزرگ صنعتی بالاتر از ۱۰۰ نفر کارکن (نمونه‌ای که بانک مرکزی در گزارش فصلی استفاده می‌کند) است.

✓ متوازن سازی نمونه

اولین گام برای محاسبه رشد تولید صنعتی در یک دوره نسبت به دوره مشابه سال گذشته این است که اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی که داده‌های آنها برای دوره مورد بررسی (مثلا آذر ۹۷) و دوره مشابه سال گذشته (آذر ۹۶) وجود دارد و توسط شرکت‌ها گزارش شده است جمع آوری می‌شود. در تشریح این فرایند توضیحات زیر مفید هستند:

- منظور از اقلام کالاهای صنعتی که ملاک محاسبه هستند کالا- شرکت است. به طور مثال متانول- پتروشیمی خارک یک قلم از آن کالاها به حساب می‌آید. بر اساس آمار دوره‌های مورد بررسی، ماهانه اطلاعات بین ۱۱۰۰ تا ۱۳۰۰ قلم کالا در محاسبه رشد شاخص مورد استفاده قرار می‌گیرد.
- منظور از اطلاعات اقلام کالاهای صنعتی قیمت ضمنی کالا (که از تقسیم ارزش فروش به مقدار فروش بدست می‌آید)، میزان تولید کالا و میزان فروش کالا است.

✓ محاسبه شاخص صنعت

برای محاسبه شاخص از روش لاسپیرز استفاده می‌شود. یعنی تولید کالای X در دوره مشخص در قیمت سال پایه ضرب می‌شود. لازم به ذکر است که روش شاخص سازی به صورت زنجیره‌ای است و در هر دوره سال پایه تغییر می‌کند.

پژوهشکده پولی و بانکی
بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

تهران، میدان آرژانتین،
ابتدای بزرگراه آفریقا، پلاک ۱۰
کد پستی: ۱۵۱۴۹۴۷۱۱۱
صندوق پستی: ۷۹۴۹-۱۵۸۷۵

www.mbri.ac.ir